

Rafał Golał

NOWE ZASADY DZIAŁALNOŚCI MUZEALNEJ W KONTEKŚCIE ZADAŃ SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO (praktyczny komentarz do ustawy o muzeach)

Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 20 stycznia 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.), mimo ośmioletniego okresu obowiązywania, stanowi obok ustawy o bibliotekach jeden z najnowszych, ustawowych aktów prawnych z zakresu prawa kultury. Zastąpiła ona z początkiem 1997 r. częściowo ustawę z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach (w zakresie jej Rozdziałów VIII i X), w związku z czym ta ostatnia zmieniła swój tytuł na ustawę o ochronie dóbr kultury (Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150 z późn. zm.).

Przy okazji warto zaznaczyć, iż system ochrony zabytków w Polsce uległ w ostatnim czasie zasadniczej zmianie. Od dnia 17 listopada 2003 r. obowiązuje bowiem nowa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), która uchyliła dotychczas obowiązującą w tym zakresie ustawę z 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (tekst jedn. Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150 ze zm.). Nowa regulacja, poza dostosowaniem polskiego prawa do standardów Unii Europejskiej, wprowadza też wiele nowych rozwiązań systemowych, rzutujących także na kompetencje i obowiązki jednostek samorządu terytorialnego (ich organów) w tym obszarze zarządzania sprawami publicznymi.

Poza ustawą o muzeach na prawo muzealne składają się, wydane na podstawie tej ustawy, akty wykonawcze, wśród których z punktu widzenia działalności konkretnych muzeów, w tym o statusie samorządowym, istotne znaczenia mają rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 30 sierpnia 2004 r. w sprawie zakresu, form i sposobu ewidencjonowania zabytków w muzeach (Dz. U. Nr 202, poz. 2073) oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 9 marca 1999 r. w sprawie określenia dla pracowników, tworzących grupę zawodową muzealników, wymagań kwalifikacyjnych uprawniających do zajmowania stanowisk związanych z działalnością podstawową muzeów oraz trybu ich stwierdzania (Dz. U. Nr 26, poz. 233).

Muzea jako szczególny rodzaj instytucji kultury

Rozpatrując status prawny muzeów, pamiętać należy na wstępie, iż stosunkowo mało rozbudowany charakter ustawy o muzeach (składa się ona z 40 artykułów) wynika głównie z faktu traktowania przez ustawodawcę muzeów jako szczególnego rodzaju instytucji kultury. O występowaniu takiej relacji świadczy dobitnie art. 4 ustawy o muzeach, zgodnie z którym w sprawach w tej ustawie nie uregulowanych mają zastosowanie przepisy ustawy z 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123 z późn. zm.). Ustawa ta zresztą w art. 2 wyraźnie wymienia muzea jako jedną z form organizacyjnych prowadzenia działalności kulturalnej.

Stosowanie w praktyce powyższego odesłania można prześledzić na przykładzie statusu dyrektorów muzeów. Ustawa o muzeach wypowiada się w tym zakresie jedynie fragmentarycznie, choćby odnośnie do roli dyrektorów w funkcjonowaniu rad muzeów (por. art. 11 ust. 5 pkt 6 i ust. 7 ustawy o muzeach) czy powoływania przez nich kolegów doradczych (por. art. 12 ust. 1 ustawy o muzeach). W związku z tym status prawny dyrektora muzeum określony jest głównie poprzez ustawę o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej.

Zasady postępowania konkursowego w przedmiotowym zakresie były pierwotnie określone szczegółowo w nie obowiązującym już zarządzeniu Ministra Kultury i Sztuki z 2 marca 1992 r. w sprawie ramowego regulaminu konkursu na dyrektora instytucji kultury (M. P. Nr 10, poz. 70). Straciło ono swą moc obowiązującą wobec niewydania przez Ministra Kultury zastępującego go rozporządzenia, zgodnie z art. 241 ust. 6 w związku z art. 92 Konstytucji RP.

Sytuację pod tym względem koryguje obowiązująca od 11 lutego 2004 r. nowelizacja ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z dnia 18 grudnia 2003 r. (Dz. U. z 2004 r. Nr 11, poz. 96).

Wprowadziła ona bowiem nowe brzmienie art. 16 powyższej ustawy. Mimo iż nadal zasadą jest fakultatywność przeprowadzania konkursów na dyrektorów instytucji kultury, nowy ust. 2 art. 16 przewiduje obowiązek przeprowadzania postępowań konkursowych w stosunku do niektórych samorządowych instytucji kultury, których wykaz Minister Kultury określił w rozporządzeniu z dnia 19 października 2004 r. w sprawie ustalenia listy samorządowych instytucji kultury, w których wyłonienie kandydata na stanowisko dyrektora następuje w drodze konkursu – Dz. U. Nr 242, poz. 2422 (ust. 3 art. 16 przewiduje wyjątkowo możliwość pominięcia procedury konkursowej w tych przypadkach – pod warunkiem, iż Minister Kultury wyrazi zgodę na powołanie na dyrektora instytucji kandydata, wskazanego przez organizatora).

Sprawa odpowiedniego stosowania przepisów może okazać się jednak tutaj o wiele bardziej skomplikowana. I tak np. w zakresie przeprowadzania konkursów na stanowisko dyrektora muzeum ustawa o muzeach, jako akt szczególny w stosunku do ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, zawiera modyfikujące ogólne zasady postanowienia, zgodnie z którymi rada muzeum, w razie ogłoszenia konkursu na stanowisko dyrektora, wyznacza minimum jedną trzecią składu osobowego komisji konkursowej, konkursu zaś na stanowisko dyrektora nie ogłasza się, jeżeli dana jednostka samorządu terytorialnego powołała dyrektora po raz kolejny na czas określony (por. art. 11 ust. 9 i 10 ustawy o muzeach).

Muzea a ich działalność niekomercyjna i komercyjna

Muzea stanowią jednostki organizacyjne, nie nastawione na osiągnięcie zysku (art. 1 ust. 1 ustawy o muzeach), a więc zasadniczo działalność ich nie ma komercyjnego charakteru. Przede wszystkim stanowią one zakłady administracyjne, czyli placówki użyteczności publicznej, mające służyć społeczeństwu i dlatego funkcjonowanie ich finansowane jest głównie ze środków publicznych, w tym samorządowych – w przypadku muzeów utworzonych lub przejętych przez jednostki samorządu terytorialnego (por. art. 5 ust. 4 pkt 1 ustawy o muzeach).

Společnie użyteczne cele (zadania) muzeów, sprezywane w art. 1 ust. 1 i w art. 2 ustawy o muzeach, sprowadzić można do dwóch głównych obszarów: 1. ochronnego i 2. upowszechniającego. Wobec tego muzea, w praktyce, aktywne są w dwóch, z trzech podstawowych, sferach działalności kulturalnej (por. art. 1 ust. 1 ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działal-

ności kulturalnej; nie oznacza to, iż działalność muzeów nie może być rozpatrywana w kontekście twórczości, co jest szczególnie istotne z punktu widzenia regulacji prawa autorskiego i praw pokrewnych – por. uwagi dalej). Te dwa podstawowe rodzaje zadań mogą być bardziej szczegółowo klasyfikowane, np. na działalność upowszechniającą składają się prace o charakterze wystawienniczym, edukacyjnym i wydawniczym. Specyficzny charakter mają poza tym działania podejmowane przez muzea w sferze naukowo-badawczej (por. art. 2 pkt 2, 6 i 8 ustawy o muzeach).

Z drugiej strony art. 9 ustawy o muzeach dopuszcza prowadzenie przez nie działalności gospodarczej jako dodatkowej w stosunku do powyższych działań z zakresu ochrony i upowszechniania kultury – przy zastrzeżeniu, iż może być ona realizowana jedynie w celu finansowania działalności podstawowej. Działalność gospodarcza muzeów ma więc charakter działalności zarobkowej, czyli prowadzonej w celu wypracowywania i maksymalizacji zysku, ale zysk ten (przychody z działalności gospodarczej) może być przeznaczony wyłącznie na pokrywanie wydatków związanych z obsługą publicznych zadań muzeów.

Przykładowo, jeśli muzeum zajmuje się naukowym opracowywaniem swoich zbiorów i upowszechnianiem wiedzy o nich poprzez wydawanie monograficznych, specjalistycznych pozycji, poświęconych własnym muzealiom, może ono zorganizować własne wydawnictwo, w ramach którego będą wydawane także bardziej komercyjne dzieła, np. o charakterze albumowym, zyski zaś, jakie z funkcjonowania tego wydawnictwa wygospodaruje, może przeznaczać na finansowanie mniej komercyjnych, fachowych wydań książkowych, jak również innych swoich statutowych zadań, np. w zakresie organizowania konkretnych, czasowych wystaw muzealnych.

Prawa autorskie a działalność muzeów

Podstawową kategorią prawną z punktu widzenia muzeów jako szczególnego rodzaju instytucji kultury jest pojęcie „muzealiów”. Z kolei terminem wyjściowym, biorąc pod uwagę obszar prawa autorskiego (ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych – Dz. U. z 2000 r. Nr 80, poz. 904 z późn. zm.) jest kategoria „utworu”. Muzealia stanowią na gruncie prawa cywilnego rzeczy, zarówno ruchomości, jak i nieruchomości, posiadające niepowtarzalny, jedyny w swoim rodzaju charakter. Z kolei utwory powinny być traktowane jako dobra niematerialne (nie posiadające materialnego substratu), dla których rzeczy, w tym zwłaszcza ruchome, stanowią

materialne nośniki, czyli przedmioty, umożliwiające zapisanie (utrwalenie) konkretnego utworu. Między utworami a muzealiami może wobec tego zaistnieć relacja: dobro niematerialne, chronione prawem autorskim – nośnik tego dobra.

Nie każdy obiekt muzealny stanowi nośnik (egzemplarz) utworu. Przykładem tego mogą być muzealia, stanowiące wytwory natury, w których kreacji człowiek nie brał udziału (pomijając przygotowanie ich muzealnej prezentacji). Niewątpliwie najbardziej interesującymi z perspektywy prawa autorskiego są po pierwsze muzealia, które ucieleśniają dzieła artystyczne, po drugie zaś te, które powstały stosunkowo niedawno, w nieodległej przeszłości. Ten drugi aspekt wynika z ograniczonej czasowo ochrony autorskich praw majątkowych, która trwa obecnie zasadniczo lat siedemdziesiąt od śmierci twórcy (ostatniego ze współtwórców). Nie oznacza to, iż w kręgu zainteresowań prawa autorskiego znajdują się jedynie te muzealia, które określić można mianem dzieł sztuki. Prawo autorskie chroni bowiem nie tylko twórczość artystyczną, ale także efekty twórczej, indywidualnej działalności o charakterze użytkowym, np. naukowym czy technicznym, choćby w zakresie twórczości architektonicznej czy urbanistycznej.

Poza prawami autorskimi w stosunku do każdego z muzealiów może być rozpatrywany wątek praw rzeczowych (właścicielskich). Może się bowiem zdarzyć, iż muzeum jest właścicielem określonego obiektu, nie dysponując w stosunku do zapisanego na nim utworu prawami autorskimi. Równie prawdopodobna jest sytuacja odwrotna, w której muzeum, jako dysponent praw autorskich do utrwalonego w postaci danego obiektu muzealnego twórczego dzieła, nie jest jego właścicielem, np. jeśli władza nim na zasadach depozytu muzealnego. Powyższy dualizm i wynikające z niego skutki prawne są szczególnie istotne przy nabywaniu nowych muzealiów, kiedy to obie sfery (prawa autorskiego i rzeczowego) mogą być umownie odpowiednio regulowane.

Zastosowanie prawa autorskiego do posługiwania się przez muzeum swoimi muzealiami może być rozpatrywane w kontekście poszczególnych statutowych zadań każdego z muzeów. Mogą być one podzielone na dwie grupy. W pierwszej z nich znajdują się te zadania, których realizacja prowadzi do konieczności ingerowania w zawarte w muzealiach utwory, druga zaś grupuje zadania, prowadzące do powstawania na bazie pracy z muzealiami nowych dzieł chronionych.

Przykładem pierwszego rodzaju działań są prace polegające na konserwacji muzealiów. Zwłaszcza w przypadku prac konserwatorskich, prowadzących

do odtwarzania zniszczonych eksponatów, konieczne jest częstokroć kreowanie nowych, twórczych elementów przez konserwatora, nadającego dziełu indywidualny charakter. Z kolei do powstawania odrębnych utworów w działalności muzealnej prowadzi wiele innych prac, takich jak naukowe opracowywanie zbiorów, ich prezentacja, np. w postaci katalogów muzealnych, działalność edukacyjna (wykłady) itp.

W sytuacji, gdy takie nowe dzieła tworzone są przez pracowników muzeum, przy braku odmiennych postanowień umów o pracę, podmiotem wyłącznie uprawnionym z ich tytułu staje się muzeum jako pracodawca, na podstawie art. 12 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (wiąże się z tym kwestia odliczania 50%-towych kosztów uzyskania przychodów, w oparciu o art. 22 ust. 9 pkt 3 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych – Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 z późn. zm.).

Jeśli natomiast takie tworzone dodatkowo utwory, np. opracowania naukowe muzealiów w postaci fachowych publikacji, powstają w wyniku zawierania umów przez muzeum z autorami z zewnątrz (nie będących pracownikami muzealnymi), status tego rodzaju twórczych dzieł na gruncie prawa autorskiego powinien zostać unormowany w treści odpowiednich umów cywilnoprawnych (z reguły umów o dzieło, w wyniku zawarcia których dochodzi do realizacji poszczególnych zamówień), np. przez zawarcie w nich zapisu w przedmiocie przejścia praw autorskich na muzeum.

W działalności muzeum istotne znaczenie posiadają poza tym odpowiednie przepisy ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, dotyczące tzw. dozwolonego użytku publicznego, czyli licencji ustawowych. Pozwalają one poszczególnym muzeom na korzystanie, w obszarze prawa autorskiego, z utrwalonych w postaci muzealiów dzieł chronionych (zwłaszcza artystycznych, czyli dzieł sztuki) nawet wówczas, gdy muzeum nie jest podmiotem wyłącznie uprawnionym z tytułu praw autorskich do danego dzieła (pod warunkiem spełnienia ustawowo zakreślonych warunków). Chodzi tutaj konkretnie o następujące przypadki dozwolonego użytku publicznego:

1. tzw. prawo cytatu, uprawniające do zamieszczania w celach dydaktycznych i naukowych rozproszonych drobnych utworów lub fragmentów większych utworów w podręcznikach i wypisach (art. 29 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych),

2. możliwość publicznego wystawiania egzemplarza utworu plastycznego przez jego właściciela, jeżeli nie łączy się z tym osiąganie korzyści majątkowych (art. 32 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych),

3. możliwość rozpowszechniania utworów wystawionych w publicznie dostępnych zbiorach, w tym muzealnych, w katalogach i w wydawnictwach publikowanych dla promocji tych utworów, w granicach uzasadnionych celem informacji (art. 33 pkt 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych).

Warto poza tym wspomnieć, iż majątkowe prawa autorskie, podobnie jak innego rodzaju prawa majątkowe, mogą być przedmiotem obrotu cywilnoprawnego, w tym nie tylko umownego. Jest to ważne w kontekście spadkobrania, gdyż istnieje dzięki temu możliwość wyposażania muzeów przez właścicieli poszczególnych muzealiów na drodze testamentu nie tylko w ich własność, ale także w majątkowe prawa autorskie do utrwalonych na nich utworów (to samo dotyczy trybu przekazywania muzealiów na zasadzie umowy darowizny).

Poniżej prezentujemy przykładowe interpretacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dawniej Ministerstwa Kultury i Sztuki; obecnie Ministerstwa Kultury), dotyczące problematyki zastosowania praw autorskich w działalności muzealnej):

Pismo z 11 maja 1995 r., zn. DPA.024/47/95 (**dotyczy praw autorskich w działalności muzealnej**):

(...) 1. Zgodnie z przepisem art. 52 ust. 1 ustawy z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. Nr 24, poz. 83), bez wyraźnego postanowienia umownego przeniesienie własności egzemplarza utworu nie powoduje przejścia autorskich praw majątkowych do utworu. Muzeum stając się właścicielem egzemplarza nie nabyło automatycznie autorskich praw majątkowych, gdyż mogą one przejść z twórcy na inne osoby jedynie w drodze dziedziczenia lub na podstawie umowy (chyba że ustawa stanowi inaczej). Konsekwencją tego jest ściśle ograniczenie możliwości korzystania i rozporządzania tymi egzemplarzami do czasu wygaśnięcia ochrony autorskich praw majątkowych.(...)

2. Granice dozwolonego użytku publicznego chronionych utworów (...) określone są w art. 32-35 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Zgodnie z przepisem art. 32 ustawy, muzeum jako właściciel egzemplarza utworów może wystawić je publicznie, jeżeli nie łączy się z tym osiąganie korzyści majątkowych. Wystawienie musi być wykonywaniem zadań nałożonych na muzeum, do których w szczególności należy organizowanie wystaw stałych, czasowych i objazdowych (art. 46 pkt 6 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach – Dz. U. Nr 10, poz. 48 z późn. zm.).

Zarówno muzeum, jak i inne zainteresowane podmioty, mogą rozpowszechniać wystawione w muzeum utwory,

lecz tylko w katalogach i wydawnictwach, publikowanych dla promocji tych utworów. Można również rozpowszechniać wystawione utwory w sprawozdaniach o aktualnych wydarzeniach w prasie i w telewizji, jednakże w granicach uzasadnionych celem informacji (...).

Pismo z 12 sierpnia 1997 r., zn. DPA.024/304/97 (**dotyczy kwalifikowania jako twórczych prac konserwatorskich**):

(...) w odniesieniu do prac wykonywanych przez konserwatorów dzieł sztuki za przedmiot prawa autorskiego należy uznać prace polegające na renowacji uszkodzonych dzieł sztuki (niezależnie od stopnia uszkodzenia) oraz prace związane z odtwarzaniem zniszczonych dzieł sztuki (rewaloryzacyjne i rekonstrukcyjne). Określony w umowie jej przedmiot „konserwacja rzeźby (...)” sugeruje, że praca konserwatora będzie polegała na renowacji uszkodzonego najprawdopodobniej przez warunki atmosferyczne pomnika, co tym samym uzasadnia uznanie jej za przedmiot prawa autorskiego. Niemniej należy stwierdzić, że konserwator dzieł sztuki może wykonywać prace o charakterze twórczym, jak i o charakterze nietwórczym, dlatego w tym zakresie niezbędne jest dokonanie indywidualnych ustaleń, aby określić jaki charakter ma praca będąca przedmiotem umowy. W tej sprawie powinny się wypowiedzieć strony umowy, a w szczególności zamawiający, który dokonał odbioru dzieła.

Pismo zn. DPA.024/381/97 (**dotyczy dozwolonego użytku publicznego, uregulowanego w art. 33 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych**):

(...) zgodnie z art. 33 ustawy z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych wolno rozpowszechniać:

1. utwory wystawione na stałe na ogólnie dostępnych drogach, ulicach, placach lub w ogrodach, jednakże nie do tego samego użytku,

2. utwory wystawione w publicznie dostępnych zbiorach, takich jak muzea, galerie, sale wystawowe, lecz tylko w katalogach i wydawnictwach publikowanych dla promocji tych utworów.

W pkt 1 ustawodawca zawęził dozwolony użytek do miejsc otwartej przestrzeni, można więc odtwarzać dowolną techniką i udostępniać publicznie utwory w miejscach dostępnych dla każdego.

Eksploatacja dozwolona na mocy art. 33 pkt 2 ogranicza się do katalogów i wydawnictw publikowanych dla promocji dzieł wystawianych. Reprodukacja w katalogach i innych wydawnictwach przeznaczonych dla promocji jest uprawnieniem przysługującym podmiotowi, organizującemu publicznie dostępną wystawę. Uprawnienie to jest nie-

zależne od prawa własności egzemplarza. Katalogi te mogą być tylko w formie przewodników po zbiorach lub wystawie i jako takie mogą być sprzedawane wyłącznie na miejscu ekspozycji. Sprzedaż katalogów już poza miejscem wystawy (poza kasą muzealną) nie mieści się w granicach wyjątku, ustanowionego w cytowanym przepisie.

Jeżeli chodzi o albumy to niewątpliwie wydawane są one w celach komercyjnych (niezależnie od tego, iż służą one oczywiście promocji polskiej sztuki), dlatego nie ma zastosowania wyjątek przewidziany w powołanym wyżej przepisie. Rozpowszechnianie dzieła wystawionego w miejscu ogólnie dostępnym, ale w zamkniętej przestrzeni, wymaga, niezależnie od zezwolenia podmiotu praw autorskich, zezwolenia właściciela.

Pismo z 1 lipca 1999 r., zn. DP/WPA.024/179/99 **(dotyczy kwalifikowania prac konserwatorskich jako twórczych)**:

(...) praca konserwatora polichromii mieści się w zakresie działalności w dziedzinie kultury i sztuki, jako wchodząca w zakres nadzorowanej przez resort kultury i sztuki działalności w zakresie ochrony dóbr kultury. Jeżeli chodzi natomiast o twórczy charakter tego rodzaju działalności konserwatorskiej, to biorąc pod uwagę, iż jest ona prowadzona na podstawie autorskich, opracowanych przez danego konserwatora projektów, należałoby uznać, iż stanowi ona przedmiot ochrony z tytułu prawa autorskiego (ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych – Dz. U. Nr 24, poz. 83 z późn. zm.), a więc że stanowi działalność twórczą w dziedzinie kultury i sztuki w rozumieniu przepisów o zamówieniach publicznych.

Pismo z 21 lutego 2000 r., zn. DP/WPA.024/47/00 **(dotyczy zasad wystawiania utworów plastycznych)**:

(...) prawo do wystawienia utworu mieści się w ramach monopolu autorskiego, twórca przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu. Nabycie własności egzemplarza utworu nie powoduje przejścia autorskich praw majątkowych do utworu – art. 52 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tzn. nabywca nie nabywa prawa autorskiego ani nie uzyskuje licencji na korzystanie z utworów.

Ustawa w art. 32 zezwala właścicielowi egzemplarza utworu plastycznego na jego wystawienie publiczne, jeżeli nie łączy się z tym osiąganie korzyści majątkowych. Korzyści majątkowe nie muszą powstawać po stronie właściciela egzemplarza, mogą powstawać po stronie osoby biorącej egzemplarz w bezpłatne używanie.

Przy ustalaniu wysokości wynagrodzenia należy brać pod uwagę zakres udzielonego prawa oraz korzyści wynikające z korzystania z utworu.

Pismo z 28 lutego 2000 r., zn. DP/WPA.024/58/00 **(dotyczy uznawania za utwory prac o charakterze renowacyjnym)**:

(...) o twórczym charakterze można mówić tylko w stosunku do tych prac, wykonywanych przez osobę zatrudnioną na stanowisku renowatora, które są pracami o charakterze koncepcyjnym, stanowiącymi efekt indywidualnej twórczości. Dotyczy to zwłaszcza prac, polegających na opracowaniu projektu renowacji i jego fachowej realizacji, jeśli prace renowatora prowadzą do uzyskania twórczego efektu w postaci zrekonstruowanego, zabytkowego obiektu (tkaniny). Nie można natomiast uznać za twórcze w rozumieniu prawa autorskiego (ustawy z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych – Dz. U. Nr 24, poz. 83 z późn. zm.) prac o technicznym charakterze, np. zwalczania szkodników biologicznych.

Pismo z 7 czerwca 2000 r., zn. DP/WPA.024/66/00 **(dotyczy kwalifikowania jako twórczych prac związanych z przygotowaniem wystaw)**:

(...) tłumaczenia jako opracowania chronione są w myśl art. 2 ustawy z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. Nr 24, poz. 83 z późn. zm.) w sytuacji, gdy przedmiotem tłumaczenia jest utwór. Objęcie fotografii ochroną z tytułu prawa autorskiego nie może być uzależnione od tego, czy dany fotograf jest członkiem odpowiedniego stowarzyszenia. Podobnie kryteria podmiotowe nie mogą przesądzać o twórczym charakterze pracy kuratora (komisarza wystawy), który w kontekście podlegania ochronie z tytułu prawa autorskiego powinien wykazać się wykonywaniem czynności, prowadzących do ustalania określonych utworów.

Pismo z 25 lipca 2000 r., zn. DP/WPA.024/108/00 **(dotyczy definiowania dzieł sztuk plastycznych)**:

(...) zgodnie z art. 5 pkt 3 ustawy z 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz. U. Nr 10, poz. 48 z późn. zm.) za dzieła sztuk plastycznych uważa się dzieła rzeźby, malarstwa, dekoracji, grafiki i iluminatorstwa, rzemiosł artystycznych, broni, strojów, numizmatyki i sfragistyki. Jeżeli chodzi natomiast o pojęcie „ekspozatu muzealnego”, to obowiązujące prawo z zakresu kultury i sztuki terminem tym się nie posługuje, ale za jego odpowiednik znaczeniowy uznać należy pojęcie „muzealiów”, którymi zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy z 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24) są rzeczy ruchome i nieruchomości wpisane do inwentarza muzealiów.

Jednostka samorządu terytorialnego jako organizator muzeum

W związku z reformą terytorialną państwa, która zaczęła obowiązywać z dniem 1 stycznia 1999 r., istotnej przebudowie uległ system organizatorów muzeów. Obecnie mogą być one tworzone m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego (por. art. 5 ust. 1 ustawy o muzeach), przy czym muzeami samorządowymi (dawniej komunalnymi) są muzea utworzone albo przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego (dawniej przez gminy i związki komunalne). Dla powyższych zmian organizacyjnych podstawowe znaczenie ma ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustroju państwa (Dz. U. Nr 106, poz. 668).

Muzea podlegające jednostkom samorządu terytorialnego to te wszystkie, w stosunku do których akt o utworzeniu został wydany przez władze samorządowe (zarówno przed, jak i po wejściu w życie reformy administracyjnej). W przypadku samorządowych muzeów przejętych przez jednostki samorządu terytorialnego podstawową grupę stanowią te placówki, które przekazane zostały władzom samorządowym albo na podstawie odpowiednich przepisów ustawowych (z mocy samego prawa – por. art. 145 ust. 1 i 3 powyższej ustawy kompetencyjnej), albo na podstawie odpowiednich aktów prawnych – rozporządzeń Prezesa Rady Ministrów (por. np. rozporządzenie z 8 grudnia 1998 r. w sprawie wykazu instytucji kultury o charakterze regionalnym wpisanych do rejestrów prowadzonych przez wojewodów, podlegających przekazaniu do samorządów wojewódzkich w celu ich prowadzenia w ramach zadań własnych – Dz. U. Nr 148, poz. 971).

Nie w każdym jednak przypadku przekazanie muzeum przez organ administracji państwowej jednostce samorządu terytorialnego powoduje, iż traci ono status muzeum państwowego, a staje się muzeum samorządowym. Np. w ramach trybu, przewidzianego w art. 21a ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, skutek taki dotyczy tylko muzeów przekazywanych na wniosek danej jednostki samorządu terytorialnego (por. art. 21a ust. 2-6 powyższej ustawy), natomiast już nie sytuacji, gdy przekazanie takie następuje z inicjatywy organu administracji państwowej, np. Ministra Kultury, jedynie za zgodą właściwej jednostki (por. art. 21a ust. 1 powyższej ustawy).

Z brzmienia przepisów ustawy o muzeach nie wynika wyraźnie, kto jest organizatorem muzeów samorządowych.

Na podstawie art. 5 ust. 3 tej ustawy w związku z art. 9 ust. 1 i art. 10 ust. 1 ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej wywnioskować należy, iż rolę organizatora pełnią tutaj poszczególne jednostki samorządu terytorialnego. Z drugiej jednak strony ustawodawca posługuje się równoległym określeniem „organy jednostek samorządu terytorialnego” (por. art. 17 ustawy o muzeach). Nie oznacza to, iż organy takie są organizatorami muzeów, ponieważ osobowość prawną ma jednostka, która działa w obrocie prawnym za pośrednictwem swoich organów, podobnie jak inne osoby prawne (por. art. 38 k.c.). Decyzja odpowiednio umocowanego organu, np. rady gminy, traktowana jest jako decyzja jednostki, w ramach której organ ten działa. Z reguły kluczowe decyzje, np. o utworzeniu określonego muzeum, podejmowane są przez rady jednostek, np. rady powiatów (por. art. 15 ust. 1 i art. 18 ust. 1 ustawy z 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym – Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.), choć w sprawach bieżących rola wykonawcy uchwał rady przypada władzy wykonawczej jednostki, której ustawa o muzeach również wyraźnie przyznaje konkretne kompetencje, np. w zakresie realizacji prawa pierwszeństwa nabycia muzealiów likwidowanego muzeum samorządowego (por. art. 26 ust. 2 i 3 ustawy o muzeach).

Reorganizacja i likwidacja muzeów samorządowych

Muzea samorządowe, podobnie jak muzea państwowe oraz inne instytucje kultury, mogą podlegać podziałom lub połączeniom z innymi placówkami, w ostateczności zaś także likwidacji (por. art. 18-21, art. 21b, art. 22-27 ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej). Ustawa o muzeach wprowadza jednak w tym zakresie istotne różnice w stosunku do zasad ogólnych.

Po pierwsze, wraz z wejściem w życie reformy terytorialnej (1 stycznia 1999 r.) zaczął obowiązywać nowy art. 5a ustawy o muzeach, zgodnie z którym muzea będące instytucjami kultury mogą być łączone tylko z muzeami (na marginesie warto zasygnalizować, iż wszystkie muzea samorządowe mają status instytucji kultury, co nie dotyczy m.in. muzeów prywatnych, np. tworzonych przez osoby fizyczne – por. art. 8, art. 9 ust. 1 i art. 10 ust. 2 ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej).

Po drugie art. 26 ustawy o muzeach reguluje szczególny tryb likwidacji muzeów samorządowych, który może przebiegać tutaj dwutorowo: 1. poprzez zrealizo-

wanie odpowiednio przez zarząd gminy, powiatu lub województwa prawa pierwszeństwa nabycia muzealiów likwidowanego muzeum, które to nabycie następuje nieodpłatnie, jeśli likwidowane muzeum utworzono w drodze komunalizacji mienia państwowego; 2. poprzez rozstrzygnięcie przez właściwą jednostkę samorządu terytorialnego (jej radę), po uzgodnieniu z wojewodą, o dalszym przeznaczeniu muzealiów, pochodzących z likwidowanej placówki, jeśli zarząd nie skorzystał z przysługującego mu uprawnienia w przedmiocie pierwszeństwa ich nabycia.

Należy przy tym dodać, iż w przypadku gdy likwidacji ulega samorządowe muzeum, które przed przekazaniem jednostce samorządu terytorialnego w trybie art. 21a ust. 2-6 ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej miało status muzeum państwowego, jednostka ta zobowiązana jest zwrócić właściwemu organowi administracji rządowej otrzymane nieodpłatnie mienie likwidowanego muzeum, chyba że organ ten na wniosek zainteresowanej jednostki na mocy decyzji administracyjnej zwolni ją z powyższego obowiązku (por. art. 21b ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej).

Szczególnym przypadkiem reorganizacji muzeów jest ich przekształcanie w muzea rejestrowane (por. dalej uwagi na temat rad powierniczych) – w drodze wpisywania ich do specjalnego Państwowego Rejestru Muzeów, prowadzonego przez Ministra Kultury. Zasady takiej zmiany statusu są jednakowe dla wszystkich rodzajów muzeów, w tym samorządowych (por. art. 13-20 ustawy o muzeach). Muzea rejestrowane stanowią muzea kwalifikowane, odznaczające się trojakiemu rodzajowi walorami: 1. merytorycznymi (w zakresie znaczenia posiadanych przez muzeum zbiorów), 2. personalnymi (w zakresie kwalifikacji pracowników muzeum) oraz 3. organizacyjnymi (w zakresie posiadanych pomieszczeń i stałych źródeł finansowania) – por. art. 13 ust. 1 i 2 ustawy o muzeach.

Nadanie muzeum statusu rejestrowanego ma na celu jego uprzywilejowanie (roztoczenie nad nim wyjątkowej pieczy). Przejawia się ono m.in. w tym, iż muzea rejestrowane korzystają ze szczególnej ochrony i pomocy finansowej państwa (por. art. 13 ust. 5 ustawy o muzeach) oraz ułatwień w zakresie nabywania dóbr kultury, m.in. w postaci prawa pierwokupu bezpośrednio na aukcjach, po wylicytowanej cenie (por. art. 20 ustawy o muzeach; prawo pierwokupu powinno być tutaj rozpatrywane w świetle ogólnej jego regulacji z kodeksu cywilnego – por. art. 596 k.c.).

Status muzeum rejestrowanego nie jest nadawany raz na zawsze. Można go utracić. Jeśli bowiem wpisać do Państwowego Rejestru Muzeów muzeum samo-

ządowe przestanie spełniać warunki wpisu do niego, musi się liczyć z tym, iż Minister Kultury wyznaczy mu określony termin do ich spełnienia, po bezskutecznym zaś upływie tego terminu, tzn. gdy rejestrowane muzeum samorządowe nie osiągnie w tym czasie odpowiedniego poziomu, wymaganego od muzeów rejestrowanych, Minister Kultury wydaje decyzję o wykreśleniu nie spełniającego odpowiednich warunków muzeum z rejestru (por. art. 14 i 15 ustawy o muzeach), w związku z czym traci ono przymiot muzeum rejestrowanego i swoją uprzywilejowaną pozycję.

Rady jako szczególny rodzaj organów muzealnych

Specyficznym organem, występującym w strukturze organizacyjnej każdego muzeum, w tym także samorządowego, jest rada. Może to być albo rada muzeum, właściwa dla muzeów w ogólności, albo też rada powiernicza, występująca w muzeach rejestrowanych – jeśli właściwy organ (jednostki samorządu terytorialnego – w przypadku muzeów jednostce tej podległych) przekaze jej swoje ustawowe uprawnienia, głównie nadzorczo-kontrolne (por. art. 16 w związku z art. 17 *in fine* ustawy o muzeach). Przekazanie takie wymaga dla swej skuteczności, poza decyzją zwierzchniego w stosunku do muzeum organu samorządowego, dwóch dodatkowych aktów staranności: 1. zgody ze strony Ministra Kultury, 2. opinii Rady do Spraw Muzeów. Rada ta, w przeciwieństwie do innych rad muzealnych, stanowi centralny organ opiniodawczo-doradczy w sprawach zarządzania, finansowania oraz polityki kulturalnej w zakresie muzealnictwa, powoływany przez Ministra Kultury (por. art. 7 ustawy o muzeach). W muzeum rejestrowanym może działać tylko jedna rada, tzn. albo rada muzeum, albo rada powiernicza, bowiem w muzeach, w których działa ta druga, nie powołuje się rady muzeum, a jeśli była ona wcześniej powołana, ulega rozwiązaniu (por. art. 18 ust. 1 ustawy o muzeach).

Funkcjonowanie rady, działającej w danym muzeum samorządowym, powinno znaleźć odzwierciedlenie w jego statucie, skoro rady muzealne mają niewątpliwie charakter organów nadzorczych (por. art. 6 ust. 2 pkt 4 w związku z art. 11 ust. 2 i art. 16 ustawy o muzeach). Warto podkreślić, iż ustawodawca wskazuje jedynie, kto (jaki podmiot) radę powołuje (por. np. art. 11 ust. 1 i ust. 4 ustawy o muzeach) i kto w jej skład wchodzi (por. np. art. 11 ust. 5 i 6 ustawy o muzeach), natomiast nie wypowiedział się szczegółowo w zakresie sposobu (trybu) jej wyłaniania, na co jest miejsce właśnie w statucie muzeum (por. art. 6 ust. 2

pkt 4 *in fine* ustawy o muzeach). Oczywiście regulacja statutowa zasad działania rad muzealnych powinna uwzględniać ogólne ramy ustawowe, np. brać pod uwagę czas trwania kadencji rady muzeum (por. art. 11 ust. 3 ustawy o muzeach).

Drugim rodzajem wewnętrznych aktów prawnych, określającym szczegółowo sposób wykonywania ustawowych zadań przez rady funkcjonujące w muzeach samorządowych (ich tryb pracy), są uchwalane przez nie regulaminy (por. art. 11 ust. 8 i art. 19 ust. 2 ustawy o muzeach), w stosunku do treści których ustawodawca nie wypowiada się, co daje dużą swobodę przy ich redagowaniu, np. w zakresie częstotliwości zbierania się rady w celu podjęcia konkretnych decyzji (por. np. art. 11 ust. 2 pkt 2 i art. 16 pkt 3 ustawy o muzeach).

Uprzywilejowane tryby nabywania muzealiów

Jedną z głównych bolączek muzeów jest brak dostatecznych środków na prowadzoną przez nie działalność kulturalną, w tym kluczowe dla rozwoju tej działalności nabywanie nowych muzealiów.

Mimo iż muzea nie są w stanie w aktualnych warunkach konkurować z komercyjnymi podmiotami, inwestującymi w dobra kultury, ustawodawca w ustawie o muzeach przewidział określone mechanizmy prawne, ułatwiające publicznym, w tym samorządowym muzeom, rywalizację o znajdujące się w obrocie zabytkowe przedmioty. Chodzi tutaj konkretnie o dwa przywileje, a mianowicie: 1. prawo pierwszeństwa zakupu, 2. prawo pierwokupu muzealiów.

A. Prawo pierwszeństwa zakupu muzealiów

Prawo pierwszeństwa zakupu muzealiów przysługuje po pierwsze muzeom rejestrowanym (por. art. 20 pkt 1 ustawy o muzeach), czyli muzeom wpisanym przez Ministra Kultury do Państwowego Rejestru Muzeów (por. art. 13 ustawy o muzeach). Podmiotem zobowiązanym jest w tym układzie podmiot prowadzący działalność polegającą na oferowaniu do sprzedaży dóbr kultury, np. antykwariat.

Zastosowanie prawa pierwszeństwa zależy od aktywności uprawnionego muzeum. Jeśli jest ono bowiem zainteresowane zakupem konkretnego dobra kultury celem wzbogacenia swoich zbiorów, powinno taką chęć zakupu zgłosić podmiotowi, który dane dobro kultury oferuje do sprzedaży. W praktyce zgłoszenie tego rodzaju dla celów dowodowych przybrać powinno formę pisemnego oświadczenia woli osób, upoważnionych do reprezentowania muzeum rejestrowanego.

Po dokonaniu powyższego zgłoszenia muzeum ma

14 dni na sfinalizowanie kontraktu bez obawy, że w tym czasie podmiot zobowiązany sprzeda wskazane dobro kultury innej zainteresowanej osobie. W praktyce oznacza to, iż w tym terminie sprzedawca dobra kultury powinien, w razie zgłoszenia mu chęci zakupu tego dobra przez inny podmiot, zwrócić się do korzystającego z prawa pierwszeństwa muzeum o potwierdzenie woli sfinalizowania kontraktu przed upływem tego terminu.

Dopiero bowiem wtedy, gdy muzeum zrezygnuje wyraźnie z przysługującego mu ustawowo prawa albo po upływie 14 dni od dnia zgłoszenia nie zakupi danego dobra kultury, jego sprzedawca bez narażania się na zarzut złamania prawa może zbyć to dobro chętnemu nabywcy. Oczywiście nawet po upływie powyższego terminu, jeśli inny chętny do zakupu dobra kultury się nie znajdzie, muzeum rejestrowane może oferowane do sprzedaży dobro, na ogólnych zasadach, zakupić.

Szczególny przypadek prawa pierwszeństwa nabycia muzealiów przewiduje art. 26 ustawy o muzeach. Uprawnionym jest w tym przypadku zarząd właściwej jednostki samorządu terytorialnego, przy czym prawo to można zrealizować wyłącznie w stosunku do muzealiów likwidowanego muzeum samorządowego.

Zgodnie z art. 26 ust. 2 ustawy o muzeach, w razie likwidacji muzeum samorządowego odpowiednio zarząd gminy, powiatu lub województwa ma prawo pierwszeństwa nabycia muzealiów. Stwierdzenie powyższe zawiera pewne uproszczenie konstrukcyjne. Podmiotem, który nabywa muzealia, jest bowiem w rzeczywistości określona jednostka samorządu terytorialnego, nie zaś jej organ wykonawczy, który w odrębną podmiotowość prawną nie jest wyposażony.

Uproszczenie takie można tłumaczyć tym, iż zarządy jednostek samorządu terytorialnego reprezentują je w obrocie prawnym (por. np. art. 46 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym), stąd też *de facto* prawo pierwszeństwa w powyższym rozumieniu przypisać należy poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego, w imieniu których ich zarządy prawo to, składając stosowne oświadczenie woli, realizują.

W art. 26 ustawy o muzeach mowa jest ogólnie o muzealiach, bez precyzowania, o jakie konkretnie muzealia chodzi. Niewątpliwie omawiana regulacja dotyczy muzealiów, którymi likwidowane muzeum samorządowe dysponuje. Ponieważ omawiane prawo pierwszeństwa dotyczy jednak nabycia muzealiów, czyli przeniesienia ich własności, wydaje się, iż jego zakres przedmiotowy obejmować może wyłącznie muzealia stanowiące własność danego muzeum, czyli wpisane do muzealnego inwentarza (por. art. 22 ustawy o muzeach).

Prawo pierwszeństwa z art. 26 ustawy o muzeach nie znajduje w związku z tym zastosowania np. do muzealiów, które znajdują się w likwidowanym muzeum na zasadach depozytu osób prywatnych. Ze względu na to, iż muzealia takie stanowią własność osób trzecich, zadysponowanie nimi nastąpić powinno bez naruszania przysługujących tym osobom praw wyłącznych, z uwzględnieniem ewentualnych zapisów umów depozytowych w tym zakresie (rozpatrywana problematyka pokazuje, iż rozbudowywanie umowy prywatnego depozytu muzealnego o uregulowania wysoce hipotetycznych stanów faktycznych, mogących zaistnieć w przyszłości, takich jak właśnie likwidacja danego muzeum, nie jest całkowicie pozbawione praktycznego znaczenia).

B. Prawo pierwokupu muzealiów

Prawo pierwokupu muzealiów przysługuje również muzeom rejestrowanym (por. art. 20 pkt 2 ustawy o muzeach). Zakres tego prawa określony został przedmiotowo poprzez stwierdzenie, iż przysługuje ono bezpośrednio na aukcjach, po cenie wylicytowanej. Oznacza to, że po przybiciu na aukcji określonej ceny za wystawione do sprzedaży dobro kultury, np. dzieło sztuki, transakcja dochodzi do skutku między sprzedawcą a oferującym przybitą cenę pod warunkiem, iż chęci zakupu tego dobra kultury za wylicytowaną cenę nie zgłosi muzeum rejestrowane.

Oczywiście organizator aukcji, w celu upewnienia się, czy chęć taka nie zostanie zgłoszona, nie musi kontaktować się ze wszystkimi muzeami rejestrowanymi. To muzea, zainteresowane zakupem danego licytowanego dobra kultury, powinny wysłać na aukcję swojego przedstawiciela, aby skorzystać z prawa pierwokupu, tzn. złożyć bezpośrednio po licytacji oświadczenie woli, iż konkretne muzeum chce zbywane dobro kultury zakupić.

Stosowanie powyższego mechanizmu nie eliminuje naturalnie muzeów, w tym rejestrowanych, z ogólnego obrotu aukcyjnego. W grę wchodzi zatem aktywny udział muzeów w aukcjach na każdym ich etapie (pod warunkiem, że istnieją ku temu możliwości finansowe). Muzeum może być zatem tym podmiotem, który zgłosi najkorzystniejszą cenę licytowanego dobra i wówczas powoływanie się na prawo pierwokupu w celu jego nabycia będzie zbędne.

Do prawa pierwokupu, przysługującego muzeom rejestrowanym, stosować należy ogólne zasady, regulujące to prawo w kodeksie cywilnym (por. art. 596 i nast. k.c.). Muzeum rejestrowane nie może zatem np. przysługującego mu ustawowo prawa pierwokupu przenieść na inny podmiot (por. art. 602 par. 1 zdanie 1 k.c.). W tym kontekście dla muzeów państwowych

istotne jest postanowienie art. 601 zdanie 2 k.c., który to przepis zwalnia państwowe jednostki organizacyjne, uprawnione z tytułu prawa pierwokupu, z obowiązku zabezpieczania zapłaty ceny, która ma być uiszczona w terminie późniejszym (np. jeśli według regulaminu danej aukcji zapłata wylicytowanej ceny ma nastąpić w terminie dwóch tygodni od dnia licytacji).

Opłaty z tytułu udostępniania muzealiów

Art. 25 ustawy o muzeach daje im ogólnie określone uprawnienie w zakresie pobierania opłat za przygotowanie i udostępnianie zbiorów w celu kopiowania muzealiów albo sporządzania reprodukcji lub fotografii, a także za wypożyczenie do ekspozycji muzealiów znajdujących się w jego posiadaniu, z wyjątkiem przypadków użyczenia muzealiów między muzeami krajowymi.

Powyższy zapis ustawowy nasuwa następujące uwagi.

Po pierwsze, w przeciwieństwie do opłat za wstęp do muzeów (por. art. 10 ustawy o muzeach), które stanowią zasadę, opłaty za udostępnianie zbiorów mają charakter fakultatywny, muzeum może bowiem pobierać te opłaty, czyli jak najbardziej zgodne z prawem jest nieodpłatne udostępnianie zbiorów.

Po drugie, również odmiennie niż w przypadku opłat za wstęp do muzeów, brak ustawowego określenia trybu wprowadzania opłat za udostępnianie zbiorów. Z uwagi jednak na to, że muzeum, jak każda inna instytucja kultury, reprezentowane jest i zarządzane przez dyrektora, to dyrektor muzeum zdecydować powinien, w jakim zakresie i w jakiej wysokości tego rodzaju opłaty będą pobierane.

Opłat za udostępnianie zbiorów nie należy mylić z opłatami licencyjnymi za korzystanie z utworów, np. plastycznych w zakresie ich zwielokrotniania (por. uwagi wyżej) – oczywiście przy założeniu, iż w ramach udostępnianych muzealiów utrwalone są utwory, nadal chronione prawami autorskimi (chodzi np. o będące muzealiami obrazy olejne, których twórcy zmarli nie wcześniej niż siedemdziesiąt lat temu; chronionym obecnie utworem będzie np. obraz namalowany przez autora, który zmarł w 1939 r., ochrona zatem z tytułu prawa autorskiego dotyczy na dzień dzisiejszy całego twórczego dorobku Witkacego).

Obok opłaty za udostępnienie muzealiów na podstawie art. 25 ustawy o muzeach, muzeum może pobrać jednak opłatę licencyjną z tytułu udostępniania utworu tylko wówczas, gdy dysponuje majątkowymi prawami autorskimi do utrwalonego w obiekcie muzealnym utworu.

Na marginesie aktualnego brzmienia art. 25 ustawy o muzeach warto zasygnalizować dwie następujące nowości legislacyjne.

Otóż w związku z wejściem w życie z dniem 1 maja 2004 r. nowej ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. Nr 54, poz. 535) rodzą się wątpliwości co do zasad opodatkowania powyższych opłat. Wykładnia logiczna i systemowa odpowiednich zapisów powyższej ustawy każe przyjąć, iż opłaty te z podatku VAT są przedmiotowo zwolnione (por. pozycję 157 załącznika nr 3 i pozycję 11 załącznika 4 do nowej ustawy o VAT).

Z drugiej strony warto wspomnieć, iż w toku prac

parlamentarnych (po drugim czytaniu w Sejmie) znajduje się rządowy projekt ustawy o informatyzacji działalności niektórych podmiotów realizujących zadania publiczne. Projekt ten dotyczy także muzeów, gdyż proponuje się w nim dodanie w ustawie o muzeach nowego art. 25a, który miałby odrębnie regulować sferę udostępniania wizerunków muzealiów, utrwalonych i przechowywanych na elektronicznych nośnikach informacji z wykorzystaniem tych nośników lub drogą elektroniczną, z możliwością pobierania z tego tytułu również stosownych opłat, których wysokość i tryb uiszczania miałyby zostać określone w drodze odrębnego rozporządzenia Ministra Kultury.

Rafał Golań

New Principles of Museum Work within the Context of the Tasks of Territorial Self-governments (A Practical Commentary to the Statute on Museums)

Museums comprise a distinct category of cultural institutions, whose legal status is defined by two fundamental legal acts, i. e. the statute of 21 November 1966 on museums, regulating their special status, and the statute of 25 October 1991, pertaining to all cultural institutions and supplementing the statute on museums, about the organisation and pursuit of cultural activity. From 17 November 2003 a new legal regulation concerning the principles of the protection of historical monuments, essential from the viewpoint of the statutory work performed by museums, is the statute of 23 July 2003 about the protection of, and care for historical monuments; it replaced the statute of 15 February 1962 about the protection of cultural property.

In the current organisational configuration, connected with the administrative reform dating from the end of the 1990s, the majority of museums has the status of self-government cultural institutions, i.e. their organiser is a territorial self-government unit - a commune, a county or a self-governing voivodeship. Only a few museums have retained the status of state museums supervised directly by the Ministry of Culture.

From the vantage point of their organisation, Polish museums remain differentiated. Preferential rank is enjoyed by the so-called registered museums, recorded in special registers and granted assorted privileges as regards priority in purchasing exhibits. Such museums also include boards of trustees, which correspond to the boards active in other museums.

Statutory activity concentrates on the gathering, storage, protection, conservation of collections, as well as pertinent publications; according to the copyright law such museum exhibits possess the status of movables, and comprise monuments mentioned in the statute on the protection of historical monuments. Despite the fact that in the majority of cases the exhibits do not render indelible work envisaged by the copyright law, in certain instances the activity pursued by museums does possess all the traits of creative work as understood by the statute of 4 February 1994 on copyright and affiliated rights, e. g. in the context of exhibitions organised by museums or their publishing activity.

□